

nom d'una pda. d'Aldaia, que es deu continuar fins al te. de Xirivella, si bé aquí digueren *Benàger* (xxx, 125. 23, 133.2 i *benàcer* hi anota J. G. M., com alqueria de «La Torre».

Com a cognom és molt conegut, però crida l'atenció que només el trobem cap al Sud: el punt més nòrdic on el trobo és ja Penedès (Castellví de Rossanes), i a Vfr.; *AlcM* el dona situat a quatre poblacions valencianes, dues a la Ribera d'Ebre, tres al Priorat i dues al CpTarr.

Si fos primordialment NP n'hi hauria una etimologia òbvia, la que admet Moll: *Ben hages* 'bé tinguis', 'estigues o siguis bo'; i així ho interpretava l'escriba o copista del doc. de 1084. Però és una interpretació de valor ben discutible, i aquest doc. no sé si és original o còpia tardana, car només n'he vist una còpia feta pels savis arxivers d'allà. Ara bé aquesta etimologia exigiria que tot vingués d'un nom de persona, un sobrenom; i llavors no s'explica gaire que en trobem tanta documentació com a NL —i precisament tota la doc. antiga—; d'altra banda l'àrea geogràfica, correspon al territori on els NLL són àrabs en alta proporció (justament hi ha bastants arabismes antics en la zona d'Olerdola i Penedès).²

Hi ha, doncs, motiu per sospitar un origen àrab, més o menys adaptat a la frase feta catalana *ben baja*, però format amb *Ben-* 'fill de ---'. Els compostos àrabs d'aquest tipus de vegades tenen una altra vocal; i justament ens ha intrigat de veure *Banages* amb *a* en els docs. de 1197, 1669 i en el NL de Vallclara. Bé si això fos només modern, però en data tan antiga com 1197, fa dubtar encara més de l'etimologia *ben hages*. En fi, amb aquesta no s'explica la forma valenciana *Benage*/*Benàger* sense -s.

Quedem en roda, perquè realment l'etimologia fraseològica *ben hages* és natural i seductora. Fins i tot s'hi podria al·legar a favor un NL, val a dir isolat, que trobo en el Bearn: *Benauges* ancien fief, te. de *Salies*, doc. en l'any 1385: «l'ostau de *Benauyes*» a. 1385. En realitat una dada escadussera mai té gran valor per resoldre una qüestió; lingüísticament també deixa dubte, car en gascó el subjuntiu *HABEAS* és *ayes* o *ages*, no pas *auges*, i la -n- allí cau entre vocals. Al capdavall també penetraren alguns arabismes fins al Bearn, o potser aquí hi ha quelcom enterament independent; i recordem el cast. *Benegas*.

Quant al possible ètmon àrab, no crec que puguem veure-hi *hağğâr* 'mestre d'obres, paleta' ni altre nom de l'arrel *hğr*. Car la pron. *Benàger* de Xirivella resta isolada i apareixent com *Benage* sense *r* a Aldaia, hem de creure que és una ultracorrecció, com les que hi ha localment en val. central en els mots en -e àtona (*calzer*, *cólzer*, *créurer*, *gálzer*, *DECat* IV, 316b31-40).

La clau del problema crec que ens la dona el curiós cognom *Benejam*. És sobretot balear. El *DAG* el troba només a Menorca, i (des del S. XVIII) a Mallorca. Realment enlloc és tan freqüent i arrelat com a Menorca, on hi ha hagut alguns *Benejam* distingits; ara bé Menorca és el zenit dels noms àrabs. *AlcM* el re-

gistra només en tres poblacions de Menorca, a dues de Mallorca i a Reus (zona també arabitzant); car dues que hi afegeix del Nord, són a la costa empordanesa (a on immigren molts balears). A *AMAlcover* li semblà una «variant fraseològica de *Ben hages*: *ben hajam*, «forma verbal». Increïble enterament que així, en plural i primera persona, s'hagués usat mai com a sobrenom de persona; sense comptar que aquí la grafia *Benejam* amb -ne- és constant.

Ara bé, ens ha d'obrir els ulls una reaparició antiga, i ben xocant que sorgeix a Portugal: l'*Onom. Medieval* d'Arm. Cortesão tan consciencios i erudit, registra *Beneagamus* com a nom d'un riu, en docs. de 1100. El mer fet de ser nom d'un riu, ja descarta l'etimologia fraseològica: és clar que aquesta forma és una llatinització d'un *Beneğam* igual al cognom balear. I a això li veig una lúcida etimologia àrabica: *Ben 'ağâm*: '*ağâm* significa 'estranger', 'el qui parla malament l'àrab' (d'on *aljamia*, *aljamiat* etc.: *DECat* I, 202, *DCEC* I, 136). L'accentuació vulgar tardana, com en tots els mots àrabs d'aquesta estructura requeria en la *á* final: '*ağâm*; la pronúncia antiga, clàssica, era, en canvi en la inicial *ğâm*.

Ben 'ağâm > *Benejam*; *Ben 'ağem* (o -en amb -n morisca, *EntreDL* III, 104) > *Benage* (val.) i, pluralitzat, *Benages*. És fàcil suposar que tots aquests llocs del Migjorn del Princ. fossin poblats d'uns *Benages* 'fills dels aljamiats, dels qui parlen malament l'àrab'.

¹ Acompanyats de noms del Penedès: un testador dona al seu fill els feus de Terraçola i Font-rubí i «domum meam de *Benaies*»; un B. en el de 1197, és *frater* de Bernardus de Gelida i s'hi citen una munió de noms del Penedès i Baix Llobregat. —² (*Gelida*, *Molanta*, *Mediona*, *La Bleda*, *Masquefa*, *St. Boi d'Alcalà*...).

BENAGUASIL

Vila valenciana.

PRON. MOD.: *benaguazil*, a Beniopa, 1935 (Moll); *beneguasil* o -zil, en altres llocs, apitxats o no, 1935 (J.G.M.).

DOC. ANT. *Benalgazir*, -gasir, en el *Rept* (372, 373, 471); el rei ja dona aquesta vila, prop de Vilamarxant, l'any 1235; 1273: *Benaguazir* (MtzFdo., *Doc. Val. ACA* I, 1431); 1276: «sarracenorum de *Benaguaceir* quod redeatis in *Benaguazir*» (Soldevila, *Pere el G. I*, 68, 76, 107); 1277: *Benaguazir* (Soldevila, 68, id. ib., 107); 1278: *Benaguazir* (id. ibid. I, ii, 109); 1278: *Benaguazir* (MtzFdo., o. c. II, 446); 1284: «H., moro de *Beneguazir* --- *Liria* --- *Beniguatzir* ---» (EEMCA V, 198, 199); principis S. XIV: *Benaguazir* (Muntaner, cap. 9); 1436: «Populae de *Benaguazir*», com a nom de la Poble de Vallbona (BSCC XIV, 482); mitjan S. XV: «*Benaguazir* / fugir, fugir / ---» rima en -ir en *JRoig*, *Spill*, 4887.

Bibliografia de *Benaguacil*, Lz. Vargas, c. 1774, II, 160.